

Znalecká práce kdysi a dnes (2)

Obsáhlý článek s tímto názvem přinesla dubnová Filatelie v roce 2011 a po třech letech se k tématu vracím. Podnětem mi byla nedávná (mimochodem, mimořádně zdařilá) výstava známek ve Svitavách, na kterou mě pořadatelé pozvali, abych zde pronesl přednášku ze znaleckého oboru. Když jsem uvažoval o jejím tématu, napadlo mě, že než nějaký konkrétní příklad odhalených padělků – o kterých se zájemci beztak pravidelně dozvídají na stránkách rubriky Znalecká hlídka – by možná bylo zajímavější zabývat se otázkou znalectví obecněji.

FRANTIŠEK BENEŠ

Myslím, že je na to i správná doba. Letos si připomínáme sto let od vypuknutí Velké války, konfliktu, který ve svém důsledku vedl ke vzniku Československého státu, tedy i k vydávání československých poštovních známek – a ke vzniku našeho filatelistického zkušebnictví. V průběhu bezmála sto let, které nás od těch dob dělí, bylo objeveno mnoho důležitých skutečností vážících se k posuzování pravosti a odhalování padělků čs. známek – a mnoho z nich bylo zase ztraceno, protože je znalci nepublikovali ani nepředali svým následovníkům, vzali si je prostě do hrobu. V první části tohoto článku (F4/11) jsem napsal, že u nás tradičně převažoval přístup nezveřejňovat důležité informace vedoucí k rozpoznání padělků, a že tyto leckdy pracně zjištěné poznatky si znalci naopak úzkostlivě chránili jako své know how, na jehož základě pak sběratelům poskytovali své služby. Obvykle to zdůvodňovali snahou neposkytovat rady padělatelům, kteří by na jejich základě mohli vylepšit své výrobky. To zní sice rozumně, ovšem současně to jde proti zásadě přezkoumatelnosti znaleckých výroků, což v delším časovém horizontu může vést k tomu, že případný omyl je odhalen až za dlouhou dobu a vzniklé škody jsou pak mnohem větší a jejich náprava těžší, ne-li dokonce nemožná.

Ještě větším problémem pak bylo, že znalci nejen neseznamovali s důležitými skutečnostmi veřejnost, ale že si je leckdy dokonce nesdělovali ani sami mezi sebou, že se nevnímali jako spolupracovníci působící ve společném zájmu – rozšiřování poznání a ochraně sběratelů –, ale jako konkurenti soutěžící o zakázky a prestiž. Tento stav vedl k mnoha rozmiškám a dokonce k otevřeným nepřátelstvím, která otravovala atmosféru v našem oboru a znejsňovala sběratele. To jsme nakonec viděli na přelomu minulého a tohoto století, kdy se na veřejnost dostaly informace o chybách některých našich znalců působících v předchozích desetiletích. Na jejich příkladu si můžeme ukázat, proč věci došly tak daleko – a možná se z toho i poučit, abychom stejné chyby neopakovali.

Sám jsem se znalcem stal před rovnými třiceti lety, v roce 1984, kdy jsem jako čerstvý vedoucí obchodního oddělení podniku Pofis byl v jeho rámci pověřen ověřováním pravosti poštovních známek. Důvod byl prostý, R. Gilbert tehdy právě přestal zkoušet (měl zlomenou ruku a pak zanedlouho zemřel) a J. Karásek byl až v Brně, takže jsem navázal na tradici Pofisu, v němž se znalecké činnosti věnovali i mí bezprostřední předchůdci, zejména Z. Kvasnička a B. Paulíček. O rok

později jsem byl jmenován i znalcem soudním a vcelku logicky jsem se ucházel o členství v Komisi znalců Svazu čs. filatelistů. Tady se ale věci zadrhly. Přes vstřícné přijetí a chlácholivý přístup trvalo mnoho let, než jsem postavení svazového znalce dosáhl. A nejen já, ve stejné situaci byla řada dalších uchazečů, například aerofilatelista F. Crha, specialisté na ČSR II. P. Pažout a P. Aksamit, úspěšný vystavovatel V. Dražan, zkušený obchodník Z. Nygrýn a řada dalších (leckdy přitom už soudní znalci), někteří dokonce déle než já. Příčinu tohoto stavu jsem pochopil až časem – komise tehdy nefungovala jako místo spolupráce, ale spíše jako cechovní sdružení, zajišťující několika málo znalcům v podstatě monopolní postavení na trhu, a tím přísun zakázek od sběratelů a obchodníků, a na druhé straně bránící dalším zájemcům v přístupu do svých řad. Když se to po léta nedařilo změnit, někteří z uchazečů rezignovali (ke škodě své i SČF), dalším došla trpělivost a začali se vůči oněm „oficiálním“ znalcům vymezovat – konkrétně já jsem ve Filatelii zveřejnil několik jejich očividných znaleckých omylů, byť prozatím jen z přední strany. Teprve to přimělo vedení tehdejší komise, aby léta se vlekoucí přijímací řízení dokončilo, takže SČF mohl v krátké době jmenovat několik nových znalců. Škody, které tento mnohaletý ochranařský přístup způsobil, však byly značné – a přitom zbytečné. Ukázat si to můžeme na příkladu takzvaného IV. typu u známek emise Hospodářství a věda 1923, který prosadili a označovali znalci Žampach, Karásek a Pittermann, ačkoli se ukázalo, že jde o pouhou tiskovou nahodilost. To bylo prokázáno na památném společném zasedání rozšířené Komise expertů a Společnosti sběratelů knihtiskových známek (viz F1/2002). Pokud by se tento otevřený přístup praktikoval od počátku, neměli by teď mnozí sběratelé ve své sbírce dráze koupené „spojené typy“, ve skutečnosti běžné známky v nepatrné ceně.

Když se potom ukázala řada dalších omylů některých tehdejších znalců, Svaz filatelistů Komisi expertů zrušil a na její místo ustavil novou Komisi znalců, která se otevřela všem zájemcům o filatelistické zkušebnictví. V současné době sdružuje na třicet členů pokrývajících svým zaměřením bezprecedentně široký záběr. A co je neméně důležité, v jejich řadách jsou badatelé a znalci nejrůznějšího věku, od osmdesátníků po čerstvé třicátníky, což dává našemu svazovému zkušebnictví perspektivu, že poznatky starších budou převzaty a přezkoumány mladšími, a tím uchovány i pro další generace. Současná Komise znalců SČF se totiž nezaměřuje na formální setkávání s předčítáním již publikovaných prací, ale snaží se spojit své členy a

další zájmece nad konkrétními otázkami a badatelskými úkoly, čehož si snadno můžete povšimnout například v poznámkách na konci řady odborných článků v našem časopise, v nichž autor vyjadřuje poděkování spolupracovníkům.

Dalším krokem by mohlo být zvýšení samosprávnosti ve fungování Komise. Na rozdíl od znalců například v Německu (kde znalci tvoří samostatný spolek) je naše znalecké sdružení pevnou součástí SČF, kterému zajišťuje postavení znaleckého ústavu ve smyslu zákona o znalcích a tlumočnících. Kdyby se vyhovělo ojedinelým hlasům, které se ozvaly v předsednictvu SČF, aby se i u nás znalci organizovali po německém vzoru, svaz by o toto postavení přišel, což by nepochybně oslabilo jeho prestiž a význam a zhoršilo přístup jeho členů ke znaleckým službám (včetně mnohých bezplatných – např. poradenská služba na Veletrhu Sběratel, přednášky a poradenství v klubech a na výstavách apod.). Podle mého názoru bychom měli využít možností daných nám novým Občanským zákoníkem, který beztak ukládá povinnost upravit Stanovy SČF, a na nadcházející Valné hromadě v roce 2015 přeměnit Komisi znalců SČF na odbornou společnost, která by samosprávným způsobem řídila svou činnost a napomáhala stabilitě svazu, protože by nepodléhala cyklům jeho valných hromad. Totéž by se mělo uvážit i pro komisi jurymanů - v neposlední řadě by to vedlo i ke zvýšení zájmu o práci v těchto komisích, kdy někteří uchazeči váhají, zda mají podstoupit náročný jurymanský či znalecký řízení, když jejich budoucí konečné postavení je s ohledem na platnou úpravu značně nejisté (např. mohou být odvoláni bez důvodu). To všechno však jistě bude předmětem diskuzí nad návrhem nových Stanov SČF a já to zde zmiňuji jen pro úplnost.

Na poli filatelistického zkušebnictví bychom se měli rozhlížet i za hranice SČF. Zastávám názor, že je třeba spolupracovat se všemi zájemci o znaleckou práci, i když stojí mimo řady naší komise. Jde o sběratele, badatele a třeba i o obchodníky, kteří jsou schopni a ochotni ověřovat a označovat svůj materiál, jak to běžně dělali jejich dávní předchůdci za první republiky (pražští Bukvic, Stach, Kapras, Kaplánek, Ekstein, Havlas, Štědrý, Kosina, plzeňský Bejkovský, brněnský Skandera a mnoho dalších) - nyní tak postupuje například aukcionář Jiří Majer.

Je jasné, že ne každému takový otevřený přístup vyhovuje – a nejde mu to mít za zlé (o příčinách jsem hovořil v předchozím článku; je dostupný např. na www.FrantisekBenes.cz). Současně je však třeba poukázat na to, že uzavřený „cechovní“ systém, ověřování prováděné „po živnostensku“, bez snahy přezkoušovat své postupy a sledovat výsledky kolegů, bránění v přístupu mladším zájemcům, to všechno v minulosti vedlo k chybám a omylům, které způsobily mnoho škod a z nichž bychom se měli poučit.

Že jde o problém letitý, provázející naše zkušebnictví od počátku, potvrzují články v dobových časopisech, některými jsem se zabýval v nedávném seriálu článků o znalci R. Gilbertovi. Ještě lépe nám to pak ukazují dochované soukromé dopisy jednotlivých aktérů tehdejšího dění, v nichž si pisatelé nebrali takové servítky,

jako v člancích, a vyjadřovali se ještě otevřeněji. Jeden takový vám teď představím, abyste sami posoudili, jaké vztahy panovaly mezi významnými osobnostmi našeho spolkového filatelistického života (a současně znalci) v polovině trvání první republiky, dnes mnohými označované za příkladné „staré zlaté časy“.

Dopis se dochoval v archivu znalce R. Gilberta, i když nebyl jeho adresátem. V roce 1930 jej odeslal známý filatelistický činovník Jaroslav Lešetický (1866 – 1936), poštovní oficiál, iniciátor emise PČ 1919 a její první zkušební znalec. Obálka k dopisu nebyla přiložena, přesto že souvislostí lze usuzovat, že adresátem byl známý filatelistický a sportovní činovník Josef Rössler-Ořovský, který s Lešetickým vedl už od října 1918 korespondenci ve věci tzv. revolučních a skautských vydání, kterou v roce 1930 postoupil R. Gilbertovi (dochoval se průvodní dopis). Touto zmíněnou korespondencí se budeme zabývat zase někdy přistě (osvětluje některé okolnosti a motivace vzniku zmíněných vydání), dnes se podíváme na dopis, v němž si Lešetický pln hořkosti vylévá srdce nad přístupem svých znaleckých konkurentů a kritiků.

„Královské Vinohrady 16. I. 1930. Velevážený pane! Děkuji Vám za slova přátelská dopisu z 3/1 30 a těší mne, že se nepodařilo pomstychtivému Hirschovi připravit mne o Vaši vzácnou přízeň, jak o tom na všech stranách usiluje. Jest mým úhlavním nepřítelem. Chtěl by mne úplně zničit, třeba i existenčně, to by mu bylo jedno, jen když on sedí pěkně v teplíčku a nemusí mít starost o živobytí. Mstí se mi za to, že jsem mu přestal psát, takže teď nemá žádného odborného příspěvatele, ač ve svém prospektu na r. 1930 se chvástá, že má řadu interních i externích spolupracovníků, zatím co jest nucen z nedostatku odborných příspěvků krmít čtenáře feuilletony, které už otiskl v 'Lidových novinách' a povídkami Langrovými. Chce ubít mne, náš spolek, moje zkušební znalectví a Kaplánekovu 'Filatelistickou Revue', která jest, jak ráčte viděti, listem zcela moderním a slibuje býti nejlepším listem v Republice. Ovšem Hirsch toho nepřipouští, co není v jeho 'Tribuně' to je špatné.

Vnitřní cenu revolučních známek zabil Hirsch svým tlacháním v 'Tribuně' a 'Lidových novinách' - to byla ovšem jen zástěra, aby mohl bít do mne a do Kaplánek. Hirsch se proslavil hérostratovskými. Myslí, že prospěl filatelii a obchodu. Jsou-li mezi námi takové hyeny, tak ovšem musí upadati i vážnost k revolučním známám. Tomu se nedivte!

Zřídil jsem svou vlastní zkušební stanicí, zastavil jsem zkoušení v Ústředně spolku obchodníků - ne jak oni prohlašovali v časopisech, že její činnost zastavili sami! Musili ji zrušiti, neboť nemají jiného znalce. Pan Gilbert je grafik - to je jistě dobré plus ke zkoušení známek, ale nemá toho, čeho grafika nenahradí - zkušeností, osobního poznání, nebyl při převratu při tom, nezná různých typů ani odchylek. Přeji mu při zkoušení mnoho štěstí. Bude to - hádání, ne zkoušení! Hirsch má ještě tolik drzosti, že píše, že p. Gilbert přezkouší známky mnou zkoušené! Není to k smíchu? ...

Vzdám-li se asi spolkového života, Hirsch proti mně poštal ve spolku, kde jsem byl 4 léta předsedou, všechny židy, k těm se přidali jiní a zvolili si p. sekč. šéfa

Málka, který filatelii nerozumí. Ze spolkového života jest vždy jen nevděk. Zakusil jsem to v klubu českých filatelistů po prvé, teď podruhé!

Nynější lidé nemají úctu k stáří. Spartané trestali smrtí toho, kdo necitl stáří. Co by byli udělali Hirschovi za to 7 měsíční ostouzení mé osoby?

Račte přijmouti projev mé úplné oddanosti. J. Lešetický.“

(Tučné zvýraznění FB, barvená zvýraznění v reproduovaném dopisu jsou původní, provedl je zřejmě buď Ořovský před odesláním Gilbertovi, nebo přímo RG.)

Co k dopisu dodat? Především nám samozřejmě může být lidsky líto pisatele, který zsvětíl filatelii celý život, byl jejím předním propagátorem a organizátorem, vydal na dvě desítky odborných publikací, napsal snad stovky článků a jako znalec ověřil velké množství poštovních známek nového čs. státu. Současně však nemůžeme pominout skutečnost, že své znalecké výroků nijak nezdůvodňoval, spoléhal se na skutečnost, že „byl při tom“, tedy když se známky připravovaly a tiskly, zjevně se nezabýval jejich studiem – a v důsledku toho se dopustil mnoha chyb, kdy ověřil nepopiratelné padělky. O generaci mladší Ervín Hirsch (1892 – 1956) mu to oprávněně vytýkal, a protože zjevně neexistovala platforma, na které by si to mohli – a byli ochotní – vyříkat mezi sebou, činili tak veřejně. Šlo o klasický generační střet, kterému by se bylo do jisté míry možné vyhnout. Další osobou kriticky hodnocenou v dopise je Hirschův vrstevník Rudolf Gilbert (1896 – 1984), tedy rovněž příslušník nastupující znalecké generace, o níž se zpočátku zdálo, že její členové budou postupovat společně, ale které se to rovněž nepodařilo. Zájmy tří jejich nejvýznačnějších osobností – mimo Hirsche a RG k nim patřil i Jan Mrňák (1903 – 1968) – se časem rozešly, jak jsme se ostatně mohli přesvědčit v dokumentech zveřejněných v seriálu článků o RG. I tady nakonec panoval v nejlepší případě chlad, ale častěji dokonce čirá nenávist a ostouzení.

V každém případě však tato druhá naše znalecká generace oprávněně poukázala na omyly svých předchůdců, zejména nejznámějšího J. Lešetického (další znalec, Jaroslav Šula, byl v té době už mrtev) a z postavení jediného respektovaného znalce ho vcelku bez obtíží svrhla (citovaný dopis je toho smutným důkazem). Konkrétně v otázce takzvaných revolučních přetisků z roku 1918 měl pravdu Hirsch, a ne Lešetický, mléko však už bylo rozlito a škoda způsobena (tisíce soukromých výrobků za drahé peníze zaplavily sbírky a straší v nich dodnes). Velkým přínosem bylo zavedení vědeckých metod do zkoumání pravosti známek a položení základů moderního zkušebnictví.

V třetí generaci se nejvíce prosadil znalec Jan Karásek (1927 – 2010), který zaujal uprázdněné místo – Hirsch byl mrtev od poloviny 50. let, Karáskův učitel Mrňák zemřel v roce 1968 a režimem proskřibovaný R. Gilbert měl jen omezené možnosti se bránit, když Karásek (vcelku oprávněně) kritizoval jeho přístup k určování spirálových typů emise Hradčany (Gilbert zastával názor, že je třeba respektovat očividnou podobu spirály, zatímco Karásek zase, že je třeba vycházet z identifikace známkového pole a podoby spirály na tiskové desce, což jistě byla pravda, ovšem vedlo to k

absurdním závěrům, kdy nahodile zalitá spirála byla označena jako I. typ, tedy otevřená, a naopak). Z jiného úhlu Gilberta kritizoval Karáskův generační druh znalec František Šrámek (1923 – 1999), který oprávněně poukázal na některé problematické závěry při určování pravosti zoubkování. Důvod byl stejný, jako v předchozím případě – neochota se dohodnout, rivalita místo spolupráce. Dá se tedy říci, že jestliže druhá generace povstala na kritice generace první, pak třetí na kritice generace druhé. Vinu přitom vidím především na straně starších znalců, kteří ty mladší, nastupující, podceňovali, bránili jejich přístupu na trh, namísto aby je přivítali jako své nástupce, nabídli jim své zkušenosti a své závěry nechali prověřit novým, svěžím pohledem. V každém případě tato třetí generace zejména v prvním údobí své činnosti velmi pozvedla úroveň bádání (i když tato práce stála na základech položených generací předcházející) a zejména Karáskovy snahy o identifikaci známkových polí knižtiskových vydání a Šrámkovy o exaktní přístup při identifikaci vzácnějších zoubkování jsou přínosné dodnes.

Tím jsme se dostali do současnosti. I tady se situace opakovala, jak už jsem ostatně před chvílí popsal. Tato současná, řekněme čtvrtá generace znalců rovněž povstala na kritice svých předchůdců (pro pořádek podotýkám, že jsem na ní měl nezanedbatelný publicistický podíl), kteří se proti ní opevnili v Komisi expertů. Namísto toho, aby vyslechli připomínky, zvážili je a možná se díky nim vyvarovali některých chyb, postupovali stejně jako ty, proti kterým sami před desítkami let vystupovali.

Když to tak člověk sám po sobě čte, vypadá to, že historie se prostě opakuje a z tohoto koloběhu není úniku. To by byl ovšem hodně smutný závěr, proti kterému přece hovoří už sama skutečnost, že svět se posunuje dopředu a pokud jsme ochotni hledat chyby a schopni se z nich poučit, máme naději na zlepšení. Takovou naději vidím v současné Komisi znalců SČF, která funguje už deset let. Pokud to jde, nelpíme v ní na formalitách a nelibujeme si ve schůzování a krasořečnění. Docela postačí, že tu je místo, kde se dá setkávat a diskutovat, kde je jeden ochoten prozkoumat závěry druhého a otevřeně mu říci svůj názor, třeba zcela protichůdný, kde mladší vidí perspektivu, že nemusejí stát trvale ve stínu starších a s věst s nimi boj o místo na slunci. Mám radost, že to tak vnímá čím dál víc zkušených sběratelů. Komise znalců je totiž otevřena všem badatelům a zájemcům o znalectví, členům SČF, kteří jsou ochotni se o své znalosti dělit s ostatními. To konečně potvrdila i v úvodu zmíněná přednáška na svitavské výstavě. Po jejím ukončení se do Komise přihlásil jeden z vystavovatelů, o němž už dlouho víme, že má ve svém oboru rozhodně co říci!

Do Svitav jsem nejel po hlavních silnicích, ale cestu jsem si naplánoval přes Kuněticko, malebnou obec poblíž Pardubic. Na dohled od hradu Kunětická hora tu leží hřbitůvek, na kterém je pochován znalec Rudolf Gilbert, od jehož smrti letos uplyne třicet let. Zastavil jsem se tam a chvíli postál pod vzrostlými stromy. Jak vzdálené najednou byly všechny jeho dávné spory...



Velebžený pane!

Děkuji Vám za slova přátelská dopisem z 3. / 30 a teď mně, se ve nepochopilo pomstychtivěním! Strádati připravíte mně o tři "základní" přání, jak o tom na věc ob- náhl psilgi: 1. "tad mým uložím nepřítele". Chápe by mne iplně žiuiti; třeba i existenci, to by mu bylo jerno, jen když on sadi pčue v teplicku a nemuší uti starat o žitobylí. Mstí se mi, že se jím mu přestal psáti, a kde se- nea základního odborného přispěvatele, a v ovém prospěchu na r. 1930 se chvilu, že má každá píruční i externích spolu- pracovníků, sethn co jest nucen s vedoucího odborných příjmovů Bruntů své Otčenášce familistony, které už otákl v "člověčích novinách" a poradkami kágrarými. Bice ubíhí mne, náš spolek, moji ženské kvalifikaci a sta- pánstvom. Filatelistův Revue, která jest, je- načte viděti, třeba je zcela konstatována a služby byti nej- lepším lidem v Republice. Právě tímtož toho nepřipouští co není v jeho "tribuně" "to je špatné".

Třetímu cenu revolučních známek galil tímtož svým sládkáním v "tribuně" "člověčích novinách" - to byla ovšem jen zástera, aby mohl kti do mne a v Kaplan- ů. Strádati se proslavil kágrarstvy. vyhlí, že propel filatelii a obchodu. Jsem-li moci udáti tabové speny, pak ovšem musí upadati i váznout k revolučním známek. Jsem-li narile!

Jindil jsem som vlastní ženské stánci, sa- stávil jsem sloučen v Notičně spolek obchodníků - ne že oni prolažovali v otopněch, že jipí oimant zastavili saui! chvilu ji žiuiti, neboť neuzá-

jiného znáco. Pan Gilbert je grafik - to je jisté! slobné plus ku sloučenému známek, ale muso toho, čeho grafika naučradí - zkušenost, odborná, poznání, uelby při převratu, přibom, uelud, přerých typ n ani v obchodě.

Čeji mu při žitování mnoho štěstí. Jinde to - hádání, se sloučen. Strádati má jipí kole dýžost, že jipí, v p. Gilbert přegkoní známky nmon sloučené! Mění to k mluha? vduud se týče své Carrers, nevám je jipí, prodal jím je před k jipí. chleba bych vy- hověl.

Revnuval jsem se ted' vyhradně čl. známek, ovšem stoupí celý svět a mnoho ota.

Bydlem se ani polovně života), Revnuval jipí má posthal ve spolek, kde jsem byl k četa předsedou všechny židy, k čem se přidali jím a jipíli si p. sebo. vša Chalila, který filatelii nerozumí. Že spolek života post v jipí je a nevěděl. Zaslul jipím to v klub českých filatelistů po jipí, sed' pro vrhel!

Spříjzč lide, neuzá kety k otáči. Strádati krestali mntá toho, kdo recitil otáči. Čo by byli udělali Strádati ze to ž mnohí ostouzení me roby? Ráče příjmiti jipím ve uplce

obavosti.

Kšichy.